

August Herman Francke

Dr. L.D. van Klinken

Dit materiaal is onderdeel van het compendium over christelijk leraarschap, van het lectoraat Christelijk leraarschap van Driestar hogeschool. Zie ook www.christelijkleraarschap.nl.

Samenvatting	Venster uit de pedagogische canon voor christelijke leraren
Bronvermelding	Klinken, Dr. L.D. van, (2014). Augustus Herman Francke. In H. Vermeulen (red.), <i>Gids laat je gidsen</i> (pp. 42-27). Gouda: lectoraat Christelijk leraarschap.
Thema *	Inspiratiebronnen
Gebruik **	Hoofd
Plaatsingsdatum	5 juni 2015
Gerelateerde artikelen	n.v.t.
Trefwoorden	Francke, pedagogiek, piëtisme, Halle

* In het compendium wordt al het materiaal verdeeld over de acht thema's van christelijk leraarschap: *onderwijs, inspiratiebronnen, leraar, leerling, leerstof, didactiek, schoolteam, leidinggevenden*.

** Het materiaal kan gebruikt worden als onderbouwing en visievorming (*hoofd*), bezinning en reflectie (*hart*) of biedt concrete handreikingen en voorbeelden (*handen*).

AUGUST HERMANN FRANCKE

EEN VENSTER VAN DE PEDAGOGISCHE CANON

Leunis van Klinken

Binnen het lectoraat Christelijk leraarschap wordt gewerkt aan de samenstelling van een pedagogische canon voor de christelijke leraar. Uiteindelijk is het de bedoeling dat deze canon een twintigtal vensters bevat die ons zicht geven op de pedagogische traditie. De gedachte daarachter is dat de leraar die vandaag over pedagogiek nadenkt niet de eerste is die dat doet.

Velen deden dat voor ons en zo staan we op de schouders van reuzen. In de ontmoeting met historische pedagogische bronnen leren we de traditie kennen en worden we uitgedaagd na te denken over onze eigen pedagogische positie. Dat laatste is het belangrijkste bij het gebruik van een pedagogische canon. Zo worden we al lezend, denkend, pratend een ‘dieper gewortelde leraar, die ideeën en handelen met elkaar kan verbinden: een kritische cultuurdrager, die zelf anderen weer kan inspireren’. (Piet Murre et al., p. 13) Daarom geeft elk canonvenster bij de verschillende bronteksten ook reflectievragen. Die zijn uiteraard niet alleen geschikt om er als individuele leraar over na te denken, maar ook om ze in teamverband te bespreken.

Hieronder als voorbeeld een gedeelte van het canonvenster van de Duitse pedagoog August Hermann Francke. In verband met de hier beschikbare ruimte is de biografische informatie hier weg gelaten. In de definitieve uitgave van de pedagogische canon worden naast een kennismakingstekst ook een verdiepende en een verbredende tekst opgenomen. De canon is te vinden via www.christelijkleraarschap.nl. Voorlopig is het een project ‘under construction’. We hopen dat de canon eind 2015 compleet is.

AUGUST HERMANN FRANCKE (1663-1727)

INLEIDING

August Hermann Francke werd op 22 maart 1663 geboren in de Noord-Duitse havenstad Lübeck. Hij is de bekendste Duitse vertegenwoordiger van de piëtistische pedagogiek. Zijn opvattingen over de wijze waarop een christelijke opvoeding in de praktijk gestalte moet krijgen zijn in essentie van blijvende waarde en kunnen ook de hedendaagse christelijke opvoeders inspireren.

BETEKENIS

De betekenis van Francke is tweeledig. Ten eerste vanwege zijn pedagogisch hoofdwerk *Kurzer und einfaltiger Unterricht wie die Kinder zur wahren Gottseligkeit und christlichen Klugheit anz führen sind*, waarin hij een op de praktijk gerichte piëtistische pedagogiek beschreef. Ten tweede vanwege zijn invloed op de inrichting van het onderwijsstelsel in Duitsland. Toen Francke in 1692 predikant in Glaucha en professor in Halle geworden was, begon hij in zijn pastorie een armenschooltje. Dat was het begin van de Franckesche Stiftungen.

Naast de armenschool ontstonden er een weeshuis, een kostschool, een opleidingsschool voor leraren, een uitgeverij en een apotheek. De inrichting van de Realschule, een Duitse zesklassige middelbare school en vergelijkbaar met de HBS in ons land, stelde onder meer op de ideeën van Francke over de inhoud van de schoolvakken en de didactiek daarvan.

In 1904, tweehonderdtwee jaar na publicatie van het origineel, verscheen het pedagogisch hoofdwerk van Francke in het Nederlands onder de titel 'Over de opvoeding der jeugd tot godzaligheid en wijsheid'. In 1925 verscheen van het werkje een tweede druk. Francke beschrijft in zijn *Kurzer und einfaltiger Unterricht* in achtentwintig, merendeels korte paragrafen hoe door middel van de gemoedsvorming de kinderen dienen opgevoed te worden tot eer van God. Francke maakt daarbij onderscheid tussen de opvoeding tot ware godzaligheid en tot ware christelijke wijsheid. Een tweedeling die ook in de titel terugkomt.

In zijn opvoedingsadviezen spreekt Francke vooral de onderwijzers aan, al vergeet hij de ouders niet. Waarschijnlijk heeft dat te maken met het feit dat hij het werkje in eerste instantie schreef als een leidraad voor het personeel dat werkzaam was op de Franckesche Stiftungen.

KENNISMAKINGSTEKST

Hieronder volgt een tweetal fragmenten uit *Over de opvoeding der jeugd tot godzaligheid en wijsheid*, tweede druk (1925), pag. 57-60 en pag. 90-91.

VI

Dat niet alle onderwijzing in de Christelijke leer moet uitgesteld worden tot de kinderen bekwaam zijn zelf den Catechismus [van Luther] te lezen en van buiten te leeren, maar dat men hun de eerste beginselen der Christelijke leer als het ware ook bij de moedermelk moet geven, zooals men daarvan ook bij de eerste Christenen in de Kerkhistorie zeer schoone voorbeelden vindt. Timotheüs had van kinds af de Heilige Schriften geweten. 2 Tim. 3:15. Zeer verkeerd handelen dan ook die ouders, welke uit teerhartigheid hun kinderen in alles toegeven en niet willen, dat zij in hun eerste jaren tot godsvrucht gemaand worden. [...]

Het is waar: de kinderen mogen op dien teederen leeftijd niet gedwongen worden veel van buiten te leeren en de hersenen al te sterk in te spannen, doch met den grondslag van het Christelijk geloof moeten zij, zoo eenvoudig en kinderlijk als maar eenigszins mogelijk is, worden bekend gemaakt. Dit is echter geenszins genoeg (anders zouden zij niet meer doen dan als papegaaien iets napspreken): zij moeten tevens gewend worden stille te zijn en hun wil te breken.

Ook moet men met alle liefde, zachtmoedigheid en geduld er naar streven, dat zij aan de werking des H. Geestes, die in de kleine kinderen niet ledig is, plaats geven en eenige goede sprankels der Goddelijke liefde

gegeven worden, wordt dan een pessimistisch kindbeeld geschetst. Hij liet immers weinig ruimte voor vrije tijd, de kinderen mochten niet veel vrolijkheid beleven en ze dienden afgeschermd te worden van alle aardse verleiding. Zijn geloofsovertuiging zou tot eenzijdigheid geleid hebben en zijn opvoeding tot godzaligheid zou voor de opvoeding een vlucht uit de wereld betekenen. Dr. L.A. Groenendijk, historisch pedagoog en kenner van de piëtistische pedagogiek, is van oordeel dat Francke ten onrechte wordt afgeschilderd als een 'godsdienstfanatieke kindermener'. Uit zijn *Kurzer und einfaltiger Unterricht* blijkt dat volgens Groenendijk in elk geval niet. Francke prefereerde een zachtmoedige aanpak boven een hardhandige. Het zijn de opvolgers van Francke geweest, die het fysiek 'breken van de wil' in praktijk hebben gebracht.

Tegenover de veelal negatieve waardering van zijn pedagogische denkbeelden staat de brede positieve waardering van zijn organisatorische capaciteiten. De Franckesche Stiftungen beschouwt men terecht als een bewijs van zijn geweldig organisatievermogen. Zijn streven om het volksonderwijs op hoger peil te brengen wordt eveneens positief gewaardeerd. In dat opzicht wordt hij gezien als een bezielend leider, die de kinderen aanspoorde tot ijver.

REFLECTIE

- Wat vindt u van het advies van Francke om de catechismus van buiten te leren?
- Wat bedoelt Francke met 'hun wil te breken'?
- Waarom is samenwerking tussen ouders en onderwijzer volgens Francke van belang? Deelt u die mening?
- Wat is Franckes mening over het gebruik van de roede? Deelt u die mening?
- Welke opvoedingsadviezen van Francke vindt u nog toepasbaar in deze tijd?

REFERENTIES

Murre, P., Muyndck, A., Vermeulen, H. (2012). *Vitale idealen, voorbeeldige praktijken. Grote pedagogen over opvoeding en onderwijs*. Amsterdam: Buijten & Schipperheijn.